

МЕЃУНАРОДНА МИСИЈА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИ Северна Македонија, Претседателски избори, 21 април 2019

ИЗЈАВА СО ПРЕЛИМИНАРНИ НАОДИ И ЗАКЛУЧОЦИ

ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Во првиот круг на претседателските избори, гласачите беа во можност да се информираат пред да го направат својот избор помеѓу спротиставените политички гледишта, а основните слободи на собирање и изразување беа почитувани во кампањата. И покрај одредени технички предизвици, изборите беа во целина добро спроведени. Регулаторните празнини беа делумно земени предвид преку меѓупартиски политички договори, но останува потребата да се финализира претходно започнатата реформа на изборното законодавство. Денот на изборите беше мирен, уреден и транспарентен и генерално позитивно оценет од набљудувачите на ММНИ.

Законската рамка е главно погодна за одржување демократски избори. Меѓутоа, одредени одредби од Изборниот законик не ги отсликуваат специфичните услови на претседателската трка. Регулаторните празнини ја нарушија правната сигурност и создадоа конфузија меѓу засегнатите страни. Во отсуство на експлицитни кампањски правила за претседателските кандидати, некои елементи на кампањата беа спроведени врз основа на меѓупартиски договори кои не обезбедуваа еднакви можности за сите натпреварувачи. Многу претходни препораки на ОДИХР и Советот на Европа во однос на законската рамка не се земени предвид, вклучувајќи ги и препораките кои се однесуваат на финансирање на кампањата и изборни приговори и жалби.

Изборната администрација ги исполни своите главни должности, работеше непристрасно и ја уживаше довербата на повеќето засегнати страни. Меѓутоа ДИК задоцни со некои подготовки, како што е издавањето упатства, печатење на материјалите за обука и формирањето на комисиите од пониско ниво. Транспарентноста и ефикасноста на ДИК беа напати отежнати од технички затајувања на нејзиниот информациски и комуникациски систем, што исто така покрена прашања за ИКТ безбедноста. ДИК спроведе едукација на гласачи на радиодифузните и социјалните медиуми на повеќе јазици и понекогаш со толкување на знаковен јазик, но оваа кампања беше со ограничена видливост.

Регистарот на гласачи се одржува во ДИК и содржи граѓани кои се регистрирани жители и кои поседуваат валидни идентификациони документи. Автоматското исклучување на гласачи поради истечената важност на документите за идентификација претставува неразумна пречка за остварување на правото на глас за околу 11.000 граѓани. Иако засегнатите страни забележаа подобрувања во точноста на регистарот на гласачи, несовпаѓањата помеѓу разните државни бази на податоци и разните формати на податоците и понатаму претставуваат предизвик и бараат понатамошно внимание.

Тројца кандидати се регистрираа да се натпреваруваат во овие избори, една жена и двајца мажи, од кои еден е етнички Албанец. Сите тројца кандидати беа регистрирани од ДИК во инклузивен процес. Иако регистрирани како непартиски, секој од тројцата кандидати беше поддржан од политички партии пред регистрацијата и се служеше со партиските симболи за своја идентификација на гласачкото ливче.

Кампањата се одвиваше во смирена и мирна средина. Основните слободи на собирање и изразување беа почитувани и учесниците во изборите имаа можност слободно да спроведуваат кампањски активности без пречки. Партиските лидери беа видливо истакнувани на кампањските настани и покрај формалната независност на кандидатите од политичките партии. Општо земено, се чинеше дека државните претставници воде сметка да задржат јасна одвоеност меѓу службените и политичките активности и да избегнуваат користење на државни ресурси во кампањата. Забележително во овие избори, владејачката партија и неколку етнички албански партии заедно поддржаа претседателски кандидат. Двајца кандидати често покренуваа прашања поврзани со учеството на жените и родовата еднаквост.

Кампањите беа финансирани со донации на физички и правни лица и некои кандидати добија финансиска помош од политички партии. Политичките рекламирања во радиодифузните медиуми ќе бидат надоместени од државни средства. Државниот завод за ревизија е примарното надзорно тело, но надзорот е ограничен на ревизија на информации поднесени од изборните кандидати и нема капацитет да истражува дали податоците се точни или целосни. Немаше воедначено известување за потрошувачката на кандидатите, немаше експлицитна регулација на кампањски активности од трети лица и немаше барање за известување за трошоци настанати од политички партии кои ги поддржуваат кандидатите. Сè на сè, ова ја намали транспарентноста на финансирањето на кампањата и ефективноста на надзорот.

Мониторингот на медиумите од страна на НМИ на ОДИХР утврди дека јавниот радиодифузер непристрасно известуваше и во целина медиумите презентираа разновидни информации за кандидатите и политичките партии од кои се поддржани, преку разни програми и телевизиски дебати со сите кандидати. Ова на гласачите им даде можност да се информираат пред да го направат изборот. Регулаторот на медиумите ги исполни своите законски должности и спроведе мониторинг на покривањето на кампањата од страна на медиумите.

Законската рамка не дава целосна и ефективна правна заштита, спротивно на обврските кои произлегуваат од членството на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа. Поради ограничувањата на правото да се вложуваат приговори и жалби во изборниот процес, евентуалните нерегуларности остануваат без ефективен правен лек. Одлуките на ДИК за неколкуте приговори поднесени во предизборниот период беа разгледани во рамките на законските рокови, но не беа соодветно образложени. Државната комисија за превенција на корупција доби 13 приговори во кои се наведуваше злоупотреба на државните ресурси во текот на кампањата, од кои повеќето беа непоткрепени.

Денот на изборите беше мирен и уреден. Гласањето течеше непречено и постапките генерално се почитуваа. Пребројувањето и сумирањето беа генерално позитивно оценети. ДИК почна да ги публикува прелиминарните резултати на својата веб-страница за помалку од еден час по затворањето на гласачките места, расчленети по општини и по гласачки места, што овозможи транспарентност. Имаше релативно голем број невалидни гласачки ливчиња.

ПРЕЛИМИНАРНИ НАОДИ

Контекст

На 8 февруари 2019 г., претседателот на Собранието ги распиша претседателските избори за 21 април. Сегашниот претседател, Ѓорѓе Иванов, првпат беше избран во 2009 г., со поддршка на тогашната владејачка партија, Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) и реизбран во втор и последен мандат во април 2014 г. Продолжената политичка криза во наредните години доведе

до предвремени парламентарни избори во декември 2016 г., кои на крајот резултираа со нова влада предводена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) во коалиција со претежно етнички албанската партија, Демократската унија за интеграција (ДУИ), која претходно беше во коалиција со ВМРО-ДПМНЕ.¹

Партиите традиционално се натпреваруваа за гласови главно во рамки на нивните етнички заедници, додека владејачките коалиции се формираа преку етничките граници, вклучувајќи ги етничките албански партии. Сепак, на локалните избори во 2017 г., СДСМ и ДУИ меѓусебно ги поддржуваа кандидатите во неколку трки, а СДСМ се потруди да ги привлече етничките албански гласачи. На овие избори, двајца кандидати, Стево Пендаровски и Гордана Силјановска Давкова, беа поддржани од политичките блокови предводени од СДСМ, односно ВМРО-ДПМНЕ.² Третиот кандидат, Блерим Река, е поддржан од две етнички албански партии од опозицијата, Алијансата за Албанците (АА) и БЕСА.³

Изборите се одржуваат во контекст на важни настани за амбициите на земјата за членство во Северноатлантската алијанса (НАТО) и Европската Унија (ЕУ). По билатералниот договор со Грција („Преспанскиот договор“) во јуни 2018 г. и националниот консултативен референдум во септември, Собранието ги донесе уставните амандмани на 11 јануари 2019 г. за промена на уставното име на земјата, во согласност со договорот. На 6 февруари, земјите-членки на НАТО потпишаа протокол за пристапувањето на Северна Македонија во членство. Во предизборниот период, премиерот јавно ја истакнуваше важноста на спроведувањето на изборите за напредување на земјата кон пристапувањето кон ЕУ и членството во НАТО.

Изборен систем и законска рамка

Претседателот се избира директно, на непосредни избори, со мнозински систем и за мандат од пет години, со најмногу два мандати. За да биде избран во првиот круг, кандидатот мора да ги добие гласовите од мнозинството од сите регистрирани гласачи. Во спротивно, се одржува втор круг во рок од две седмици, меѓу двајцата кандидати кои добиле највисок број на гласови. Се избира кандидатот кој ќе добие повеќе гласови во вториот круг, под услов да има излезност од најмалку 40 проценти од регистрираните гласачи. Во спротивно, целиот процес се повторува.⁴ Барањето за излезност во вториот круг може да води до циклус на неуспешни избори и беше претходно критикувано од страна на ОДИХР и Комисијата на Советот на Европа за демократија преку правото (Венецијанската комисија).⁵

Претседателските избори се првенствено регулирани со Уставот од 1991 година и со Изборниот законик од 2006 година.⁶ Со неодамнешните амандмани на Изборниот законик во 2018 и 2019 г. се смени составот на Државната изборна комисија (ДИК), се прошири нејзиниот мандат и се обезбеди надоместување на платеното политичко рекламирање од државниот буџет. Меѓутоа, повеќето претходни препораки на ОДИХР и Советот на Европа и натаму не се вклучени во

¹ Во владејачката коалиција, блокот предводен од СДСМ има 49 пратеници, ДУИ – 10, АлтернаАтива – 3, Демократската партија на Албанците – 2, а Националната демократска обнова - 1. Опозицискиот блок предводен од ВМРО-ДПМНЕ има 43 пратеници, Алијансата за Албанците – 2, и БЕСА – 2. Други 8 пратеници беа исклучени од блокот предводен од ВМРО-ДПМНЕ по првото собраниско гласање за уставните промени во 2018 г. Четириест и пет пратеници се жени, а 23 се идентификуваат како етнички Албанци.

² Г. Пендаровски претходно се кандидираше за претседател во 2014, исто така со поддршка на СДСМ.

³ Беса на албански јазик значи „завет“.

⁴ Законот не определува кога треба да се одржат повторените избори.

⁵ Види Заеднички мислења на ОДИХР и Венецијанската комисија за Изборниот законик од [2011](#) и [2013](#) г.

⁶ Законската рамка ги опфаќа и Законот за политички партии од 2004 г., Законот за финансирање на политичките партии од 2004 г., Кривичниот законик од 1996 г., Законот за медиуми од 2013 г. и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од 2013 г., како и упатствата од ДИК.

законската рамка, вклучувајќи ги и оние поврзани со финансирањето на кампањата, злоупотреба на државни ресурси и приговори и жалби.⁷ Повеќето соговорници на ММНИ, вклучувајќи ја и ДИК, ја потцртаа потребата од сеопфатна реформа на изборното законодавство.⁸

Севкупно, законската рамка е погодна за спроведување демократски избори, но сепак одредени одредби од Изборниот законик не ги отсликуваат специфичните услови на претседателската трка. На пример, правилата за распределба на рекламирањето во медиумите и просторот на комерцијалните билборди се однесуваат само на политичките партии од владејачката или опозиционата парламентарна коалиција, а не ги споменува претседателските кандидати. Овие законски недоследности ја нарушуваа правната сигурност и создадоа забуна кај засегнатите страни.⁹ Во отсуство на експлицитна регулатива, ваквите прашања беа утврдени со меѓупартиски политички договорикои ги екстраполираа правилата за политички партии од Изборниот законик на претседателските кандидати, но не обезбедија еднакви можности за сите натпреварувачи.¹⁰ Кандидатите не приговорија до НМИ на ОДИХР за ваквиот аранжман.

Изборна администрација

Изборите беа администрирани од администрација на три нивоа, составена од Државната изборна комисија (ДИК), 80 Општински изборни комисији (ОИК) и 3,396 Избирачки одбори (ИО). Гласањето во странство се спроведе во 32 дипломатски и конзуларни претставништва во 24 земји.¹¹ Предвременото гласање за некои категории на гласачи беше спроведено на 20 април.¹² Повеќето соговорници на МНИ на ОДИХР изразија доверба во севкупниот професионализам и непристрасност на изборната администрација.

ДИК е составена од седум члена (вклучувајќи три жени) предложени од парламентарните политички партии.¹³ Во тек на предизборниот период, комисијата одржуваше редовни јавни седници, но не ги најавуваше редовно седниците однапред.¹⁴ За нацрт-одлуките ДИК дискутираше на затворени прелиминарни седници, што ги органичуваше јавните седници на формално гласање, што ја намали транспарентноста. Довербата на некои од засегнатите страни во ДИК беше намалена и со нејзиното перципирано неделување во поглед на наводните повреди во врска со консултативниот референдум од 2018 година.

⁷ Измените во законодавството беа одобрени од Собранието преку забрзана постапка без, според соговорниците на ММНИ, суштествени консултации со засегнатите страни. Став 5.8 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) налага обврска на земјите-членки да усвојуваат законодавство „на крајот на јавна процедура“.

⁸ Во согласност со претходни препораки на ОДИХР и Венецијанската комисија, владата, во консултации со граѓанското општество и политичките партии, презеде чекори да го реформира изборното законодавство, но овие реформи претстојат и за нив е потребна понатамошна јавна дискусија.

⁹ Во обид да се одговори на некои од празнините во законите, помали промени на Изборниот законик во последен момент беа донесени во Собранието на 27 март. Сепак, тие не стапија во сила на овие избори.

¹⁰ На пример, на кандидатот поддржан од владејачките партии му беа распределени 40 проценти од севкупниот комерцијален простор на билбордите, со уште 40 проценти распределени меѓу двајцата кандидати поддржани од опозициските партии, а преостанатите 20 проценти беа распределени меѓу тројцата кандидати, според договорот меѓу нив.

¹¹ За гласањето во странство, ДИК регистрираше 1.781 гласачи, од 1.826 пристигнати барања.

¹² Лицата кои гласаат дома, внатрешно раселените лица, гласачите во казнено-поправните установи, како и во еден пензионерски дом и во една специјална болница во Скопје. Предвременото гласање беше достапно и на 17 април, во ДИК, за членовите на ИО кои го спроведуваа гласањето во странство.

¹³ Четири члена беа номинирани од владејачките партии, вклучувајќи го потпретседателот, а тројца од опозиционите партии, вклучувајќи го претседателот на ДИК. Првично определен на шест месеци, за спроведување на референдумот во 2018 година, мандатот на сегашната ДИК беше продолжен во ноември 2018 г. за најмногу две години.

¹⁴ Седниците се водеа на македонски јазик, иако во исклучителни случаи клучните одлуки се објавуваа и на албански јазик. На некои седници имаше и превод на знаковен јазик.

Генерално, ДИК работеше колегијално и ги почитуваше повеќето законски рокови. Сепак, неколку подготовки доцнеа, како што се печатењето на материјалите за обука за комисиите на пониско ниво и тендерите за производство и печатење на гласачките ливчиња и избирачките списоци. Од 22 март натаму, клучните информации и комуникациски системи на Комисијата не функционираа соодветно, што се одрази на навремената достапност на информациите, објавувањето на записниците од седниците, упатствата и одлуките, онлајн проверката на податоците за гласачите во избирачкиот список, како и онлајн регистарот на приговори. Ова покрена прашања во врска со ИКТ безбедноста на ДИК.¹⁵ Во однос на нејзиниот мандат да обезбеди изедначено спроведување на законот, ДИК усвојуваше регулатива, иако понекогаш релативно доцна во избирачкиот процес.¹⁶

ОИК, именувани во 2016 година, се состојат од пет члена и нивни заменици, одбрани по случаен избор од страна на ДИК, од редот на вработените во државната и општинската администрација, со мандат од пет години. МНИ на ОДИХР ги посети сите 80 ОИК пред денот на изборите. Свкупно, ОИК ја извршија својата работа навремено, со соодветна опрема и ресурси.¹⁷

ИО се составени од по три члена, одбрани по случаен избор од редот на јавните и државните службеници, со мандат од четири години, како и два привремени члена номинирани од парламентарните партии за секој од изборите. Сегашните непартиски членови на ИО беа именувани во 2017 година. Повеќето ОИК го финализираа формирањето на ИО навреме, иако непристапноста на базата на потенцијални членови на ИО го одложи процесот на формирање на ИО во некои случаи.¹⁸

Законските барања за родова и етничка застапеност во изборната администрација беа во најголема мерка почитувани.¹⁹ Во случаите кога во јавната администрација недостасуваа соодветни потенцијални членови, особено жени од малцинските заедници, ДИК и ОИК требаше да одберат членови од други општини.²⁰ Претставници на помалите етнички малцинства во земјата, вклучувајќи ги Ромите, изразија мислење до МНИ на ОДИХР дека се недоволно застапени во изборните органи, како и во другите државни органи. Жените беа добро застапени во изборната администрација. Речиси две третини од членовите и претседателите на набљудуваните ИО беа жени и само една третина од претседателите на ОИК.

ОИК спроведоа обука за сите членови на ИО, а претседателите на ИО и нивните заменици добија дополнителна обука од обучувачи сертифицирани од ДИК. Иако овие сесии за обука беа интерактивни и главно добро организирани, обуката обезбедена од ОИК се потпираше главно на видео што ги покриваше процедурите на денот на изборите. ДИК изготви материјали за обука на пет јазици и во обучувачите вклучи и говорители на малцинските јазици, сепак, прирачниците за обука не беа обезбедени за повеќето членови на ИО сè до денот пред изборите.

¹⁵ Според ДИК, системите зафатени од софтверот Ransomware GEFEST 3.0 вклучувале сервери на датотеки и е-пошта, кое влијаело врз пристапноста до регистарот на гласачи и базата на податоци за вработените во јавниот сектор, од каде се назначуваат ИО. Исто така, веб-страницата на ДИК беше недостапна од 9 до 11 април.

¹⁶ Тука спаѓаат инструкции за пополнување на резултатите и протоколите за сумирање и за агрегација на прелиминарните резултати, со користење на мобилната апликација *Viber*.

¹⁷ Сепак, 13 ОИК ја информираа МНИ на ОДИХР за недостиг од финансии, соодветни простории или ИКТ опрема.

¹⁸ Околу две седмици пред денот на изборите, 90 ИО под администрација на 8 ОИК не беа комплетирани. Крајниот рок за формирање на ИО беше 1 март, а за ОИК беше 21 февруари.

¹⁹ Според Изборниот законик, секој пол треба да биде застапен со најмалку 30 проценти од членовите, а сите етнички групи кои претставуваат најмалку 20 проценти од населението на односната општина треба да се застапени на соодветна и правична основа. Од 80 ОИК, пет не се придржуваа до барањето за родова застапеност, а една до етничкиот баланс.

²⁰ На пример, ОИК во Студеничани пријави дека требало да се регрутираат членови на ОИК од соседната општина, поради недоволниот број етнички Македонци во јавната администрација.

МНИ на ОДИХР забележа дека малцинските јазици не се користеа доследно во групи со мешан јазичен состав.

Позитивно е тоа што ДИК објави видеа за едукација на гласачите на своите платформи на социјалните медиуми на македонски и албански јазик, поддржани со знаковно толкување и понекогаш со титлови на ромски, српски, турски или влашки јазик. Едукацијата на гласачите исто така се спроведуваше на радиодифузните медиуми и вклучуваше информации за правата на гласачите, процедурите за гласање и изборните повреди на законите.²¹ И покрај овие напори, едукацијата на гласачите беше слабо видлива.²²

На 8 април, ДИК реши да прераспредели 82 избирачки места со помалку од 10 регистрирани гласачи до блиските избирачки места, но со одделни гласачки кутии.²³ Очекуваниот мал број гласови во овие гласачки кутии даде причини за загриженост дека тајноста на гласот можеби не би била зачувана.²⁴

Регистрација на гласачите

Сите граѓани на возраст од најмалку 18 години на денот на изборите имаат право да гласаат. Спротивно на меѓународните стандарди, лицата со ментална попреченост на кои со судска одлука им е одземена деловната способност се лишени од правото на глас.²⁵

Регистрираните жители во земјата се вклучени во регистарот на гласачи доколку поседуваат важечка лична карта или пасош. Гласачите кај кои важноста на идентификациските документи истекла пред денот на изборите беа автоматски исклучени од избирачките списоци, освен ако не ги обновија своите документи и ја известија подрачната канцеларија на ДИК за промената на 14 март. Од 1 март натаму, гласачите можеа да ги обноват или заменат своите лични карти во забрзана постапка. Сепак, автоматското исклучување на гласачите врз основа на истекот на важноста на нивните документи претставуваше пречка за остварување на нивното право на глас, што е во спротивност со меѓународните стандарди.²⁶ Според ДИК, оваа одредба засегна околу 11.000 гласачи.

Системот за регистрација за гласањето во земјата е пасивен и континуиран, заснован на информации извлечени од регистарот на државјани и други национални регистри.²⁷ Иако ДИК е

²¹ Медиумската кампања беше надополнета со турнеја на информативен минибус широм земјата. ДИК исто така отвори бесплатна телефонска линија за прашања од гласачите.

²² Видеата со титлови на малцинските јазици беа емитувани доцна во кампањата, а оние на социјалните медиуми имаа мала гледаност. ДИК ја информираше ММНИ дека обемот на едукацијата на гласачи е ограничен поради ограничувањата на буџетот.

²³ Според законот, избирачко место не се отвора на место со помалку од 10 регистрирани гласачи.

²⁴ Види став 7.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ. Види, исто така, Член 25 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права.

²⁵ Види членови 12 и 29 од Конвенцијата на ОН за правата на лица со попреченост [Конвенцијата на ОН за правата на лица со попреченост \(CRPD\)](#). Види исто во [Коминикето на Комитетот за CRPD од 2013 бр. 4/2011](#), став 9.4, кој наведува дека „Член 29 не предвидува никакви разумни ограничувања, ниту дозволува некаков исклучок на која и да е група лица со попреченост. Оттука, исклучувањето од правото на гласање врз основа на перципирана или стварна психосоцијална или интелектуална попреченост, вклучувајќи ги и ограничувањата по спроведена индивидуализирана проценка, претставуваат дискриминација врз основа на попреченост, во смисла на член 2 од Конвенцијата”.

²⁶ Уставот (Член 22) наведува дека „Секој граѓанин со навршени 18 години стекнува право на глас”. Види, исто така, став 11 од [Генералниот коментар бр. 25 на Комитетот на ОН за човекови права](#): „Државите мораат да преземат делотворни мерки за да обезбедат дека сите лица со право на глас можат да го остварат тоа право. Кога се бара регистрација на гласачите, таа треба да биде олеснувана и не треба да се наметнуваат пречки за таквата регистрација.”

²⁷ Министерството за внатрешни работи обезбедува за ДИК информации за граѓаните кои навршиле возраст на која стекнуваат право на глас и за издавањето на лични документи врз основа на регистрите на

надлежен орган за одржување и ажурирање на избирачкиот список, тој нема капацитет да ја администрира организационата, техничката и методолошката обработка на податоците, што ја врши Државниот завод за статистика. Несовпаѓањата меѓу различните државни бази на податоци и различните формати на податоци го отежнуваат одржувањето на избирачкиот список, а структурните недостатоци идентификувани во претходните извештаи на ОДИХР остануваат неодговорени.²⁸ Голем број од соговорниците на МНИ на ОДИХР укажаа на подобрувањата на точноста на избирачкиот список, но и натаму изразуваа загриженост околу вклучувањето починати гласачи и недоследноста на адресните податоци. Иако пописот не е поврзан со регистрацијата на гласачи, немањето скорешен попис придонесе за шпекулации меѓу засегнатите страни за точноста на избирачкиот список. Исто така, беше набележано дека големиот број граѓани кои живеат во странство, но и натаму се регистрирани како жители на земјата, а одбрале да не учествуваат, може да влијае на барањето за праг на излезност.

Од 23 февруари до 14 март, избирачките списоци беа истакнати на јавен увид во подрачните канцеларии на ДИК.²⁹ Според ДИК, 53.972 гласачи ги верификуваа своите податоци во регионалните канцеларии, што ги вклучува и гласачите кои дошле да ги потпишат листите за номинација на кандидатите.³⁰ ДИК обезбеди примероци од избирачкиот список за петте парламентарни партии по завршувањето на јавниот увид. Конечниот избирачки список содржи 1.808.131 гласачи.

Регистрација на кандидатите

Согласно со Уставот, граѓанин на возраст од најмалку 40 години, кој бил жител на земјата најмалку 10 од последните 15 години има право да се кандидира за функцијата претседател. Барањето за жителство е спротивно на обврските што произлегуваат од членството во ОБСЕ и на меѓународните обврски.³¹

Кандидатите мора да се номинирани од страна на најмалку 10.000 гласачи или 30 пратеници. Како што пропишува законот, потписите за поддршка од гласачите се собираа пред службени лица, во просториите на 34 подрачни канцеларии на ДИК и 45 привремени канцеларии, меѓу 23 февруари и 9 март. Гласачите можеа да се потпишат за поддршка на повеќе од еден кандидат. Од деветте потенцијални кандидати кои ја објавија својата намера да прибираат потписи, тројца успеаја да го соберат потребниот број.³² Повеќето соговорници на ММНИ не изразија загриженост околу процесот на прибирање потписи и регистрација на кандидатите.

државјанство и жителство. Основните судови ја информираат ДИК за граѓаните на кои им е одземена деловната способност и за оние што се во притвор. Министерството за правда обезбедува информации за починатите лица.

²⁸ Законските одредби што го регулираат адресниот регистар, вклучително и ажурирањето на податоците, бришењето на истечените адреси и спречувањето некој да се регистрира на дадена адреса со недоволен доказ, се неконзистентни, како што се и дефинициите за времено и постојано живеалиште на граѓаните кои живеат во земјата и во странство. Покрај ова, правилото кое бара граѓаните да пријават промена на адреса не секогаш се спроведува.

²⁹ МНИ на ОДИХР беше информирана дека во неколку канцеларии избирачкиот список не бил истакнат, на пример во Куманово, Гевгелија, Прилеп, Струмица и Штип.

³⁰ Како резултат на јавниот увид, 517 гласачи беа додадени на избирачките списоци, 412 беа исклучени, а податоците на 129 гласачи беа коригирани.

³¹ Види став 15 од [Генералниот коментар бр. 25 на Комитетот за човекови права на ОН](#): „лицата кои инаку имаат право да се кандидираат на избори не треба да се исклучуваат поради неразумни или дискриминаторни услови, како што се образование, жителство или потекло или поради политичка припадност“. Види, исто така, Став 7.3 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) и деловите I.1.1.c.iii-v од [Кодексот на добри практики за изборни прашања на Венецијанската комисија, од 2002](#) (Code of Good Practice).

³² Според ДИК, г. Река беше поддржан со 11.128 потписи на гласачи, г-ѓа Силјановска Давкова со 15.926, а г. Пендаровски со 31.729. Процесот заврши пред распоредувањето на МНИ на ОДИХР.

ДИК ги прими и ги разгледа документите за номинацијата во законскиот рок, па кандидатите, една жена и двајца мажи, од кои еден етнички Албанец, беа регистрирани на 21 март. Иако се регистрирани како непартиски, секој од тројцата кандидати беше поддржан од политички партии пред собирањето на потписите и регистрацијата и ги користеа партиските симболи за своја идентификација на гласачкото ливче.

Кампања

Предизборната кампања се одвиваше во смирено и мирно опкружување. Темелните слободи на собирање и изразување се почитуваа, а учесниците во изборите можеа да водат кампања слободно и без попречувања. Официјалниот период за кампања отпочна на 1 април, 20 дена пред денот на изборите, а заврши 24 часа пред денот на изборите. Одредбите од Изборниот законик се неодредени во однос на предвременото водење кампања.³³ Иако кандидатите прекинаа да водат кампања по нивната формална регистрација, па сè до почетокот на периодот на кампања, политичките партии продолжија со нивните активности, вклучително и со поддршка за претседателските кандидати зад кои заставаа.

Кандидатите водеа опсежна кампања ширум земјата, со користење разновидни традиционални средства, како и со активно користење на платформите на социјалните медиуми. Секој од кандидатите одржуваше помали настани за да се сретне со гласачите, како и поголеми митинзи заедно со лидерите на партиите, кои беа видно истакнати во кампањата. Иако одредбите на Изборниот законик во поглед на распределбата на комерцијалните билборди беа нејасни (види *Законска рамка*), во пракса поставувањето на надворешни материјали за кампања не се покажа како спорно. Локалните активисти водеа кампања од врата до врата и делеа летоци. Иако номинално независни, г. Пендаровски и г-ѓа Силјановска Давкова во голема мерка зависеа од организационата поддршка на партиите. Преспанскиот договор и пристапувањето во членство на НАТО и ЕУ беа видно застапени во кампањата, покрај прашањата поврзани со правдата и владеењето на правото. Иако кандидатите, општо земено, одбегнуваа остра реторика, имаше случаи на провокативна реторика во говорите на партиските претставници како и на традиционалните и социјалните медиуми.³⁴ Во последните денови на кампањата, контроверзи предизвикаа тврдењата на опозицијата дека мобилната апликација на СДСМ за кампањски активисти злоупотребува лични податоци, коишто СДСМ ги негираше.³⁵

Изборниот законик содржи одредби за почитување на одделеноста на државата и партијата и забрана на злоупотребата на државни ресурси.³⁶ Како што бара Изборниот законик, кандидатите потпишаа обврска да не вршат притисок врз вработените во јавниот сектор. Министерството за информатичко општество и администрација претстави онлајн алатка преку која јавните вработени можеа анонимно да го пријават секој случај на притисок.³⁷ Иако МНИ на ОДИХР прими некои наводи дека вработените во јавниот сектор биле под притисок да присуствуваат или да не присуствуваат на настани во кампањата, не беа верификувани конкретни наводи.

³³ За водење кампања надвор од периодот на кампањата, на правните лица може да им се изречат санкции. ДИК одби три приговори што наведуваа предвремено водење на кампања од страна на г-ѓа Силјановска Давкова и г. Пендаровски.

³⁴ Вклучително и против г. Река во кампањските настани на главно етнички албанските партии во владејачката коалиција, како и против г. Пендаровски, во традиционалните медиуми и онлајн содржините.

³⁵ Не беше доставен доказ до ММНИ дека биле компромитирани лични податоци со апликацијата. Дирекцијата за заштита на лични податоци ја информираше ММНИ дека ги проверува таквите наводи.

³⁶ Одредбите вклучуваат мораториум на најава на нови јавно финансирани проекти и забрана за користење на државните канцеларии, опрема или персонал. Некои објекти не може да се користат за настани во кампањите, вклучувајќи верски објекти, болници, училишта, пензионерски домови и други јавни установи, освен ако нема на располагање ни една друга соодветна просторија.

³⁷ Според министерството, со користење на оваа алатка биле пријавени четири случаи, но не биле поврзани со изборите.

Според неколку соговорници на МНИ на ОДИХР, политизацијата на именувањата во јавниот сектор создава широко-распространета перцепција дека вработение треба да ги поддржуваат владејачките партии, дури и во отсуство на експлицитни инструкции.

Генерално, се чинеше дека државните функционери внимаваа да ја задржат одвоеноста меѓу службените и политичките активности, така што не користеа државни ресурси или не се ангажираа во кампањата во тек на работното време. Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) е обврзана да реагира на потенцијални злоупотреби на државните ресурси. Сепак, на ДКСК ѝ недостигаат доволно финансиски и човечки ресурси за да работи делотворно, со што се ограничува нејзината способност да ги надгледува изборите. ДКСК објави база на податоци со возила што припаѓаат на државните институции и се потпираше на организациите од граѓанското општество да пријавуваат дали тие возила биле користени во кампањите. Беше поднесен само еден ваков извештај.

Населението се состои од неколку етнички заедници.³⁸ Бележита карактеристика на изборната кампања беше дека кандидатурата на г. Пендаровски доби поддршка не само од СДСМ, туку и од партиите што ги претставуваат етничките Албанци и другите етнички групи. Во дискурсот на кампањата, г. Пендаровски ја нагласи својата посветеност на мултиетничко општество и силно го поддржа новиот закон за службена употреба на албанскиот јазик. Г. Река водеше кампања и на албански и на македонски јазик, иако кампањата се фокусираше на етничките Албанци. Неколку партии кои ги претставуваат помалите етнички заедници активно учествуваа во кампањата, особено на местата каде нивните заедници се концентрирани. Соговорници од ромската заедница ја информираа МНИ на ОДИХР дека иако преостанува уште многу работа за да се одговори на потребите на Ромите, злоупотребите како што се притисокот и купувањето гласови беа помалку застапени во овие избори.

Жените се непропорционално малку застапени во јавниот живот. Само четири од 26 министри во владата се жени, а само шест од 81 градоначалници. Во кампањата, жените беа, генерално, помалку проминентно ангажирани. Иако еден кандидат е жена, жените не се појавуваа често како говорници во кампањата, а присуството на жените на настаните во кампањата што ги набљудуваше МНИ на ОДИХР беше непропорционално ниско. Во дискурсот на нејзината кампања, г-ѓа Силјановска Давкова често се осврнуваше на прашања поврзани со родовата еднаквост, ветувајќи дека како претседател таа ќе работи да го промовира учеството на жените во нејзиниот кабинет и во јавниот живот. Г. Пендаровски исто така се обврза дека ќе ја унапреди родовата еднаквост и учеството на жените во политиката.

Беа вложени ограничени напори во кампањата да се направи осврт и на грижите на лицата со попреченост, при што кандидатите повремено повикуваа на зголемени мерки за подобрување на нивната интеграција во општеството.³⁹ Позитивно е што толкување на знаковен јазик беше обезбедено на некои од поголемите настани во кампањата.

Финансирање на кампањите

Финансирањето кампањи е регулирано со Изборниот законик од 2006 година и Законот за финансирање политички партии од 2004 година и Законот за спречување корупција и конфликт на интереси од 2018 година. По повеќето претходни препораки на ОДИХР и Советот на Европа

³⁸ Според последниот попис во 2002 г., 64.2 проценти од населението се изјаснија како етнички Македонци, 25.2 проценти како етнички Албанци, 3.8 проценти како етнички Турци, 2.7 проценти како етнички Роми, 1.8 проценти како етнички Срби, 0.8 проценти како етнички Бошњаци, 0.5 проценти како етнички Власи и 1 процент како други. Во отсуство на скорешни податоци од попис, моменталниот етнички состав на земјата е предмет на дискусија.

³⁹ Меѓу пратениците во моментот нема лица со попреченост.

и натаму не е постапено, вклучувајќи ги и оние поврзани со подробната анализа на периодичните извештаи, рокот за поднесување конечни извештаи делокругот на нивната ревизија.⁴⁰

Партиите имаат право на јавно финансирање доколку добиле најмалку еден процент од гласовите на претходните парламентарни или локални избори. Претседателските кандидати не добиваат директно јавно финансирање за изборната кампања, но по амандманите од 2018 година на Изборниот законик, политичкото рекламирање во медиумите ќе биде платено од државниот буџет. Лимитот на потрошувачка во кампањата е 110 денари по регистриран гласач (што изнесува околу 198 милиони денари или околу 3.2 милиони евра).⁴¹ Неколку соговорници ја информираа МНИ на ОДИХР за неформалниот договор меѓу политичките партии дополнително да ги ограничат расходите за рекламирање во медиумите, иницирано од владата, за да се намалат севкупните трошоци од државниот буџет.

Како што бара законот, сите тројца кандидати во изборите регистрираа единствени даночни броеви и отворија посебни банкарски сметки, преку кои се вршеа сите финансиски трансакции поврзани со кампањата. Донациите се ограничени на 3.000 евра за поединци и 30.000 евра за правни лица, вклучувајќи и донации во натура.⁴² По амандманите од 2018 на Законот за финансирање на политичките партии и на Изборниот законик, политичките партии можат да добиваат банкарски заеми што може да се префрлат на кампањските сметки на кандидатите. Регулативата за ваквите заеми и нивното пријавување не ја обезбедува бараната транспарентност.⁴³ Не постои изрична регулатива за водење кампања од страна на други ентитетии нема барање за отчет за расходите направени од страна на политичките партии што ги поддржуваат кандидатите.⁴⁴ Понатаму, кандидатите на различен начин ги разбираа структурата и барањата за известување, што резултираше со неизедначен стил на извештаи.⁴⁵

Државниот завод за ревизија (ДЗР) е првенствено супервизорно тело за политичко финансирање и финансирање на кампањите. Други институции исто така имаат овластувања за надзор и истрага на финансирањето на кампањите.⁴⁶ Два периодични извештаи беа поднесени до ДИК,

⁴⁰ Види го [Вториот извештај на ГРЕКО за усогласеност, од третата рунда на евалуација во 2014](#) и [Заедничко мислење на ОДИХР и Венецијанската комисија за Изборниот Законик од 2016](#), како и [Препораката Рес \(2003\)4 на Комитетот на министри на Советот на Европа](#).

⁴¹ 1 евро е еднакво на приближно 61 денар (МКД).

⁴² Пријавениот износ на приходи примени од кандидатите за првиот круг изнесуваше околу 45 милиони денари; околу 31 милиони денари за г. Пендаровски, околу 12 милиони денари за г-ѓа Силјановска Давкова, и околу 1 милион денари за г. Река. Г-ѓа Силјановска Давкова ја финансираше нејзината кампања главно со донации од поединци, г. Река со донации од правни лица, вклучувајќи ги и политичките партии БЕСА и АА, а г. Пендаровски мнозинството од средствата ги доби од СДСМ.

⁴³ Законодавството не го разработува подробно максималниот износ на заеми и условите за отплата, вклучувајќи ја каматата. Став 171 од [Насоките за регулатива за политичките партии на ОДИХР и Венецијанска комисија од 2011](#) препорачува дека „законодавството може да им дозволи на партиите и кандидатите исто така да земат заеми за финансирање на (дел од) нивните кампањи или активности. Важно е правилата за транспарентност конзистентно да се занимаваат со вакви ресурси”.

⁴⁴ Сметките на партиите се предмет на годишна ревизија, што не прави разлика околу трошењето во кампањата на претседателски избори.

⁴⁵ Министерството за финансии издаде образец за известување што бара подробно расчленување на расходите, но само г. Пендаровски го користеше. Г. Пендаровски декларираше дека потрошил околу 30 милиони денари, во што ги вклучи и средствата за платено рекламирање, додека г-ѓа Силјановска Давкова и г. Река го исклучија платеното рекламирање и декларираа околу 2,2 милиони, односно 1,5 милиони денари.

⁴⁶ Со закон и ДЗР и ДКСК може да отворат предмети поврзани со повредите на регулативата за финансирање кампања. Иако Изборниот законик (Член 74-а) го задолжува ДЗР да прима приговори поврзани со повредите во финансирањето на кампањите, ДЗР изјави дека нема надлежност, ниту истражни овластувања да разгледува вакви приговори.

ДЗР и ДКСК од страна на секој од кандидатите, пред денот на изборите.⁴⁷ Од ДЗР се бара да изврши ревизија на конечните извештаи, кои треба да се поднесат во рок од четири месеци од изборите, но делокругот на ревизијата е ограничен на приходите и расходите што ги пријавиле кандидатите.⁴⁸ Свкупно, регулаторните пропусти и ограничените овластувања и ресурси на вклучените институции ја намалија транспарентноста на финансирањето на кампањите и делотворноста на надзорот.⁴⁹

Медиуми

Медиумското опкружување е разновидно и се состои од околу 250 медиумски куќи, вклучувајќи околу 130 радиодифузери (од кои осум, вклучително три јавни канали се ТВ канали со национален терестријален домет) и околу 100 онлајн портали. Телевизијата останува првенствен извор на политички информации, при што улогата на онлајн медиумите и на социјалните мрежи како платформи за јавен дискурс постепено расте. Соговорниците на ММНИ ги истакнаа подобрувањата во однос на слободата на медиумите последниве години.⁵⁰ Истовремено, тие набележаа презаситено медиумско опкружување во рамки на ограничен рекламен пазар, ниски плати, и сè помал интерес за новинарската професија, што свкупно дава причини за загриженост за квалитетот на известувањето и финансиската одржливост на медиумите.

По укинувањето на радиодифузната такса во 2017 година, јавниот радиодифузен сервис се финансира исклучиво од државниот буџет. Бројни соговорници на ММНИ забележаа дека ваквата структура на финансирање може дополнително да ја наруши независноста на радиодифузниот сервис. Во 2018 година, владата воведо субвенции за весници, во стремеж да се поддржи овој традиционален сегмент и беше изменет законот, за да се запре рекламирањето јавни кампањи преку радиодифузните медиуми, практика што се перципираше како механизам за купување поволно покривање со јавни средства. Бројни истакнати приватни медиуми и натаму се финансирани од страна на бизниси блиски до политичките групи.

Законската рамка предвидува детална регулатива за однесувањето на медиумите во тек на изборната кампања. Сепак, различни одредби се однесуваат само на покривањето на политичките партии, но не и на претседателските кандидати. ДИК ги применуваше овие одредби според договорот постигнат меѓу владата и парламентарните политички партии, со кој г. Пендаровски и г-ѓа Силјановска Давкова ќе користат еднаков дел од платените реклами во медиумите, додека г. Река ќе користи приближно една третина од нивниот удел.⁵¹ Јавниот радиодифузен сервис е обврзан да емитува бесплатна политичка промоција, додека другите типови медиуми, вклучувајќи ги Интернет порталите, имаат право да нудат платено политичко

⁴⁷ Првиот извештај беше обавен на веб-страниците на соодветните институции навремено, но без понатамошни проверки. Објавувањето на вториот извештај следи.

⁴⁸ Став 200 од Насоките на ОДИХР/Венецијанската комисија од 2011 за [Насоките за регулатива за политичките партии](#), препорачува дека извештаите за финансирање на кампањите треба да се поднесат „во рок не подолг од 30 дена по изборите“.

⁴⁹ Член 7.3 од [Конвенцијата на ОН против корупција](#) од 2003 г., предвидува дека државите треба „да размислат за преземање соодветни законодавни и административни мерки...за да се зајакне транспарентноста во финансирањето на кандидатурите за избрани јавни функции и кога е соодветно, финансирањето на политичките партии“. Став 214 од Насоките за регулатива за политички партии советува дека „На регулаторните власти треба да им се дадат овластувања да ги следат сметките и да вршат ревизија на финансиските извештаи. Процесот [...] треба да биде наведен во релевантното законодавство“. Види, исто така, став 220.

⁵⁰ Меѓутоа, на 17 април, медиумска екипа од ТВ 21 беше предмет на вербални закани и заплашувања во Арачиново. Види ја, исто така и [изјавата на Претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите. of the OSCE Representative on Freedom of the Media](#).

⁵¹ Изборниот законик (Чл. 75-ѓ (1)) ја дефинира поделбата на платеното политичко рекламирање само меѓу политичките партии, врз основа на нивниот статус (владајачки, опозициони, други парламентарни партии и вонпарламентарни партии).

рекламирање.⁵² Бројни соговорници на ММНИ го критикуваа отсуството на јавни консултации околу користењето на јавните средства за плаќање на политичкото рекламирање. Други го поддржуваа обидот да се гарантира пристап до медиумското рекламирање за сите кандидати.⁵³

Изборниот законик предвидува дека радиодифузерите што ги покриваат изборите се обврзани тоа да го прават на фер, балансиран и непристрасен начин, во нивното севкупно програмирање. Од 9 февруари натаму, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ААВМУ) вршеше мониторинг на придржувањето од страна на медиумите на барањата за кампања и издаде три опсежни извештаи за мониторингот. Во согласност со законот, таа обезбедуваше информации за ДИК на дневна основа.⁵⁴ ААВМУ идентификуваше две повреди на законските барања и ги потсети радиодифузерите на забраната малолетници да се вклучуваат во промотивните материјали на кандидатите.

Медиумскиот мониторинг на МНИ на ОДИХР утврди дека јавниот радиодифузер непристрасно известуваше, и дека во целина, медиумите презентираа разновидни информации за кандидатите и за политичките партии што ги поддржуваат, со разновидни програми и пет телевизиски дебати со сите кандидати.⁵⁵ Ова на гласачите им даде можност да се информираат пред да го направат изборот. Покрај дебатата, јавниот радиодифузен сервис емитуваше интервјуа со двајца кандидати, но реши да не емитува никакви други бесплатни политички презентации⁵⁶.

Повеќето мониторирани канали ги покриваа сите тројца кандидати соодветно, со претежно неутрално информирање.⁵⁷ Јавната телевизија МРТВ 1 му посвети на г. Пендаровски околу 17 проценти, на г-ѓа Силјановска Давкова 15 и на г. Река 13 проценти. Лидерите на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ беа исто така редовно емитувани.⁵⁸ Дополнително, сите мониторирани канали посветија значителен дел од политичкото информирање на владините активности (од 21 до 37 проценти), вклучувајќи и позитивно и негативно информирање.

Онлајн и печатените медиуми обезбедија различни нивоа на покривање на кампањата, со напати неизбалансиран тон и репортажа. На пример, весникот *Слободен печат* често емитуваше

⁵² Сите заинтересирани приватни медиуми мораа да ги објават своите ценовници за платено политичко рекламирање во рок од 5 дена од распишувањето на изборите, додека од Интернет порталите дополнително се бараше да се регистрираат кај ДИК во рок од 3 дена од распишувањето. Според веб-страницата на ДИК, 92 радиодифузни медиуми, 83 онлајн медиуми и шест весници го исполнија рокот. ДИК не ги зеде предвид медиумските куќи кои го пропуштија рокот за поднесување ценовници. Меѓутоа, основниот суд побара од ДИК да вметне на листата на веб-страницата една медиумска куќа, 1ТВ, и каналот почна да емитува платено политичко рекламирање.

⁵³ Според соговорниците на МНИ на ОДИХР, немањето регулатива за онлајн порталите што официјално немаат статус на медиумска куќа доведе до тоа некои портали да се стремат да добијат јавни средства без какво било искуство или со историја на ширење дезинформации, што ја доведува во прашање нивната кредибилност. Еден од регистрираните портали беше наведен како Фејсбук налог, додека некои други беа регистрирани на различни јазици.

⁵⁴ ААВМУ издаде два извештаи пред и еден во тек на изборната кампања. Таа спроведуваше мониторинг 24/7, вклучително и за тонот на 15 ТВ-каналите пред кампањата, а 32 канали во тек на кампањата.

⁵⁵ Мониторингот се спроведуваше секојдневно, од 18:00 до 24:00 часот на јавните телевизии *MPT1* и *MPT2* (на македонски, односно албански јазик) и приватните *Алфа* (македонски јазик), *Алсам-М* (двојазичен), *Канал 5*, *Сител*, *Телма*, *24 Вести* (македонски јазик). Написите на политички теми, на весниците *Коха* (албански јазик), *Слободен печат*, *Независен* и *Нова Македонија* (македонски јазик), како и онлајн медиумите www.kurir.mk, www.sdk.mk, www.plusinfo.mk (македонски јазик) и www.lajmpress.mk (албански јазик), беа исто така мониторирани.

⁵⁶ Според јавниот радиодифузен сервис, немало вакви барања од кандидатите. Г-ѓа Силјановска Давкова не учествуваше во интервју со радиодифузниот сервис.

⁵⁷ *ТВ Сител* главно се фокусираше на г. Пендаровски (20 проценти) и г-ѓа Силјановска (18 проценти), додека г. Река доби околу 6 проценти.

⁵⁸ ВМРО-ДПМНЕ доби помеѓу 9 (*Алсам-М*) до 19 проценти (*Сител*) политичка покриеност, а СДСМ помеѓу 1 (*Алсам-М* и *МРТВ2*) до 6 проценти (*Сител*). Лидерот на СДСМ доби помеѓу 6 (*Сител*) и 10 проценти (*Алфа* и *Алсам-М*), во својство на премиер.

претежно негативна или неутрална репортажа за г-ѓа Силјановска Давкова, додека репортажата за г. Пендаровски и г. Река беше главно неутрална или позитивна.⁵⁹ Информативниот онлајн портал *kurir.mk* известуваше за г-ѓа Силјановска Давкова позитивно, додека репортажата за г. Пендаровски беше главно негативна и за г. Река неутрална. Кај повеќето мониториран медиуми, кандидатите беа презентирани на поспоредлив начин и во однос на просторот и во однос на тонот.

Поплаки и жалби

ДИК постапува по повеќето приговори поврзани со изборите, додека ДЗР и ДКСК постапуваат по приговорите поврзани со финансирањето на кампањата, односно злоупотребата на државните ресурси.⁶⁰ Иако одлуките на ДИК за приговорите и за поништувањето на резултатите може да се обжалат пред Управниот суд, други одлуки и постапки не се предмет на судска ревизија, што е во спротивност со обврските што произлегуваат од членството во ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.⁶¹ Слично, нема навремена судска ревизија на регулативата на ДИК.⁶² Само кандидатите можат да ги оспорат неправилностите во гласањето и изборните резултати. Гласачите можат да го оспорат само кршењето на нивното право да гласаат, а граѓанските набљудувачи немаат право да поднесуваат приговори во врска со нивното набљудување.⁶³ Писмените одговори на ДИК со кои се одбиваат недопуштените приговори не се сметаат за одлуки и не можат да се обжалат. Свкупно, законската рамка не дава целосна можност за делотворен правен лек, спротивно на обврските што произлегуваат од членството во ОБСЕ и на стандардите на Советот на Европа.⁶⁴

Во предизборниот период, до ДИК беа поднесени неколку приговори.⁶⁵ ДИК ги разгледа приговорите во законските рокови, но на одлуките им недостигаше суштинско образложение. Електронскиот систем за следење на приговорите од страна на ДИК, пропишан со Изборниот законик, не функционираше во предизборниот период, што ја намали транспарентноста на постапувањето по приговорите.

До ДКСК стигнаа 13 приговори поврзани со изборите, поднесени од страна на ВМРО-ДПМНЕ во кои се наведува незаконито отпочнување инфраструктурни проекти, вработување и други трошења во предизборниот период. Повеќето од овие приговори беа одбиени како

⁵⁹ Г. Пендаровски доби 24 проценти политичка покриеност, г-ѓа Силјановска Давкова 23 и г. Река 6 проценти.

⁶⁰ Законот предвидува ОИК да решава за приговорите, но не определува кои приговори спаѓаат под нивна надлежност. Во пракса, ОИК не постапуваа по приговорите.

⁶¹ Види Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) и став 18.2 од [Московскиот документ на ОБСЕ од 1991 година](#) и [Рес\(2004\)20](#) на Комитетот на министри на Советот на Европа, за судска ревизија на управните акти. [Кодексот на добри практики](#) за изборни прашања препорачува: „Жалбениот орган за изборни прашања треба да биде или изборна комисија или суд. Во секој случај, мора да е можна крајна жалба пред суд“.

⁶² Законитоста на регулативата може да се оспори пред Уставниот суд, но судот нема скратени рокови за постапување по вакви предмети.

⁶³ Приговорите поднесени од двајцата неуспешни кандидати во поглед на процесот на собирање потписи и еден од граѓанските набљудувачи во врска со предвременото почнување на кампањата не беа прифатени, бидејќи жалителите според закон немаа право да поднесуваат вакви приговори.

⁶⁴ Став 5.10 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990](#) наведува дека „секој има право на делотворен правен лек против административни одлуки, за да се гарантира почитувањето за темелните права и да се обезбеди интегритетот на правото“. Став П.3.3.3.f од [Кодексот на добри практики](#) пропишува дека „сите кандидати и сите гласачи регистрирани во изборната единица мора да имаат право на жалба“. Види исто Член 2.3(a) од ICCPR од 1996.

⁶⁵ ДИК прими и регистрира еден приговор поврзан со регистрација на гласачите и три поврзани со прераното почнување на кампањата. Управниот суд ја потврди одлуката на ДИК да не вклучи гласач во избирачкиот список поради немање валидни документи и официјално живеалиште.

непоткрепени.⁶⁶ Сите предмети беа разгледани во законските рокови, на јавни седници, а одлуките беа објавувани во рок од 24 часа, иако нема краен рок во кој треба да се финализираат предметите. Дополнително, Јавниот обвинител доби приговор во врска со наводното купување гласови, по кој сè уште се постапува.

Граѓански и меѓународни набљудувачи

Изборниот законик предвидува набљудување на сите фази на изборите од страна на граѓански и меѓународни набљудувачи, како и од претставници на кандидатите на изборите. За да бидат акредитирани, домашните здруженија и странските организации мора да биле регистрирани најмалку една година пред денот на изборите, а нивните основачки акти мора да содржат заштита на човековите права.

Граѓанските и меѓународните набљудувачи беа акредитирани на инклузивен начин. Имајќи го предвид растечкиот интерес за набљудување на изборите, ДИК го продолжи периодот за поднесување на пријави за акредитација. ДИК акредитираше над 3.000 граѓански и околу 400 меѓународни набљудувачи. Граѓанската асоцијација МОСТ распореди околу 2.000 набљудувачи, а ЦИВИЛ – Центар за слобода распореди околу 160 набљудувачи на терен, на денот на изборите. Неколку здруженија на лица со попречености, како Инклузива, исто така ги набљудуваа изборите.

Денот на изборите

Денот на изборите беше мирен и првичната излезност на гласачите беше 41.8 проценти, иако со регионални разлики. ДИК почна да ги објавува првичните резултати на својата веб-страница за помалку од еден час по затворањето на гласачките места, расчленети по општини и гласачки места, со што се овозможи висок степен на транспарентност.

Отворањето беше оценето позитивно во речиси сите 93 набљудувани гласачки места. Членовите на ИО беа генерално запознаени со постапките и работеа транспарентно, иако имаше 19 случаи во кои записниците не беа пополнети и потпишани пред започнување на гласањето и 12 случаи во кои гласачката кутија не била прикажана како празна. Осумнаесет од набљудуваните гласачки места беа отворени со мало задоцнување. Според ДИК, едно гласачко место не беше отворено.

Во текот на денот набљудувачите го оценија целиот процес како транспарентен, кој беше поддржан со присуство на граѓански набљудувачи (39 проценти од набљудувањето) и претставници на кандидатите (70 проценти).

Спроведувањето на гласањето беше оценето позитивно од страна на ММНИ во 99 проценти од набљудувањето. Гласачкиот процес беше непречен и постапките беа почитувани во речиси сите случаи, вклучувајќи и проверка на идентификација на гласачите, потпишување на избирачкиот список од гласачите и означување на прстите на гласачите. Набљудувачите забележаа дека членовите на ИО не ги упатуваа гласачите секогаш како правилно да ги обележуваат гласачките ливчиња. Бројот на невалидни гласачки ливчиња беше релативно висок (4.3 проценти, според ДИК, вклучително и празни ливчиња).

ММНИ забележа значителен број на случаи на гласачи кои биле одвратени вклучително и гласачи на кои неодамна им биле издадени идентификациони документи. Некои гласачи исто

⁶⁶ Девет беа отфрлени, два делумно усвоени и еден усвоен. Еден приговор беше испратен до Јавното обвинителство, за истрага на потенцијално кривично дело. Понатаму, ДКСК покрена два случаи по службена должност.

така не биле најдени на списокот во текот на предвременото гласање, кое МНИ на ОДИХР го набљудуваше во казнените институции на 20 април. Додека во многу случаи гласачите беа пренасочувани во други гласачки места, овие набљудувања ги потврдуваат забелешките за инклузија на сите гласачи со право на глас на избирачкиот список.

Во целина, не беа забележани поголеми нарушувања на денот на изборите. Меѓутоа, ММНИ забележа случаи на групно гласање, коешто примарно влијае врз учеството на жените.

Додека независниот пристап на лица со попреченост до просториите на гласачкото место беше забележано во 46 проценти од набљудуваните случаи, во 80 проценти од набљудувањето распоредот на гласачкото место одговараше за гласачи со попреченост и речиси сите набљудувани гласачки места беа опремени со Брајовиот шаблон за гласање. Во неколку случаи набљудувачите на ММНИ забележаа дека постапките за помош на гласачите со попреченост не беа почитувани.

Пребројувањето беше генерално позитивно оценето. Немаше забелешки за точноста на броењето на гласовите и валидноста на гласачките ливчиња беше утврдена главно конзистентно. Меѓутоа, ММНИ забележа дека ИО често испуштаа важни процедурални заштитни механизми како утврдување на бројот на искористени гласачки ливчиња (19 случаи) и определување на бројот на гласачите кои го потпишале избирачкиот список (17 случаи) пред отворање на гласачката кутија.

Постапките беа главно почитувани во текот на сумирањето во ОИК и процесот беше оценет позитивно во сите освен во еден случај. Набљудувачите забележаа дека постапките на ОИК се разликуваат во однос на разрешувањето на недоследностите во податоците во записниците на ИО, што сугерира недостиг на соодветни инструкции од ДИК по однос на ова прашање.

ИНФОРМАЦИИ ЗА МИСИЈАТА И БЛАГОДАРНОСТ

Скопје, 22 април 2019 – Оваа Изјава за прелиминарни наоди и заклучоци е резултат на заеднички активности во кои беа вклучени Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОДИХР), Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПА на ОБСЕ) и Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ). Се направи проценка за да се утврди дали изборите беа во согласност со обврските што произлегуваат од членството во ОБСЕ, во Советот на Европа и други меѓународни обврски и стандарди и со националното законодавство.

Г-ѓа Серин Моборн беше одбрана од страна на претседавачот на ОБСЕ како специјален координатор и предводник на кусорочната набљудувачка мисија на ОБСЕ. Г. Рајнхолд Лопатка ја предводеше делегацијата на ПА на ОБСЕ. Г-ѓа Мари-Кристин Дало ја предводеше делегацијата на ПССЕ. Г-ѓа Корин Јонкер е шефица на МНИ на ОДИХР, која беше распоредена на 11 март.

Секоја од институциите вклучени во оваа Меѓународна мисија за набљудување на изборите ја поддржа Декларацијата од 2005, за принципите за меѓународно набљудување на изборите. Оваа изјава за прелиминарни наоди и заклучоци се дава пред завршувањето на изборниот процес. Конечната оценка на изборите ќе зависи делумно од спроведувањето на преостанатите фази на процесот, вклучувајќи ги пребројувањето, сумирањето и објавувањето на резултатите, како и постапувањето по можните приговори или жалби по денот на изборите. ОДИХР ќе издаде сеопфатен конечен извештај, којшто ќе содржи препораки за потенцијални подобрувања, околу два месеци по завршувањето на изборниот процес. ПС на ОБСЕ ќе го претстави својот извештај во јули, во Луксембург. ПССЕ ќе го претстави својот извештај на состанокот на својот Постојан комитет на 24 мај во Париз.

МНИ на ОДИХР опфаќа 11 експерти во главниот град и 18 долгорочни набљудувачи распоредени ширум земјата. На денот на изборите беа распоредени 240 набљудувачи од 38 земји, вклучувајќи 189 долгорочни и кусорочни набљудувачи распоредени од страна на ОДИХР, како и 40-члена делегација од ПС на ОБСЕ и 12-члена делегација на ПССЕ. Отворањето се набљудуваше во 93 гласачки места, а гласањето се набљудуваше на 979 избирачки места ширум земјата. Пребројувањето се набљудуваше во 87 гласачки места, а сумирањето во 73 ОИК. Предвременото гласање беше набљудувано на 13 посебни гласачки места, еден ден пред денот на изборите.

ММНИ изразува благодарност до властите за нивната покана да ги набљудуваат изборите и на Државната изборна комисија за нејзината помош. ММНИ исто така изразува благодарност до другите институции, политички партии, медиуми и организации на граѓанското општество, како и на претставниците на меѓународната заедница, за нивната соработка.

За повеќе информации, обратете се на:

- Корин Јонкер, шефица на МНИ на ОДИХР, во Скопје (+389 72 443 752);
- Катја Андруш, портпаролка на ОДИХР +389 72 807 826 или +48 725 880 257), или Кира Касталдо, советничка за избори во ОДИХР, Варшава (+48 603 638 999);
- Андреас Бејкер, ПС на ОБСЕ (+389 70 636 321 или +45 601 08126);
- Шемавон Шахбазјан, ПССЕ (+389 70 636 302 или +33 650 68 76 55).

Адреса на МНИ на ОДИХР:

Никола Кљусев 6

1000 Скопје, Северна Македонија

Тел: +389 2 3222558; Факс: +389 2 3226776; Е-пошта: office@odihr.mk

*Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ.
Доступни се неофицијални преводи на македонски и на албански јазик.*